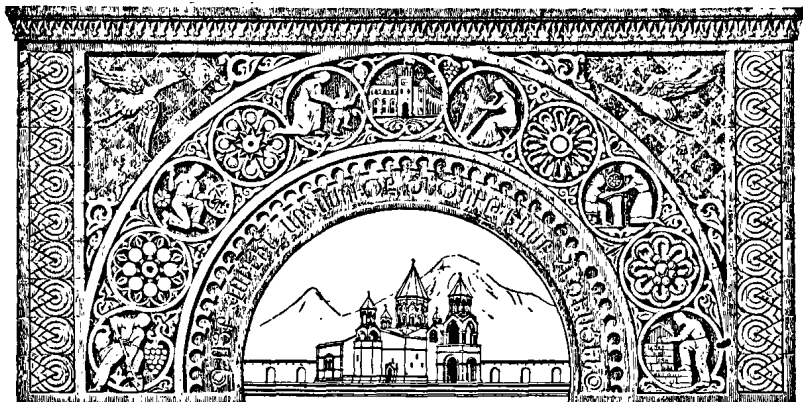

ՄԱՐԿԵԼ ԾԱՌԱՅ ՅԻ ՔԻ ՈՂՈՐՄՈՒԴԵԱՄԵԼ ԱՅ ԵՒ ԿԱՄՕԲԵԼ ԱՉԳԻՍ.
ԵՂԻՍԿՈՂՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱՌՈՐԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՏՆ ՀԱՅՈՑ
ԾԱՅՐԱՊՈՋԵՆ ՊԱՏՐԱՐԷ ՀԱՄԱՉՈՒԱՆ ԱՄԱՆԵԾՈՒՄ ԱՊՈՈՆ ԱՅՐԱՄԱՏԵԼ
ԱՊԱՐԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՇՈՑ ՍՐԲՈՑ ԿԱՌՈՐԻԿԵ ԷԶՄԱԾՈՒ

ՔՐԻՍՏՈՍՄԱԿԱՆԻ ՍԻՐՈՑ ՈՂՋՈՐՑԸ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՄԵՍԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ Տ. Տ. ԽՈՐԵՆԱՑ ԱՌԱՋՆՈՑ, ՊԱՏ-
ՐԻԱՐԲԻՆ ՀԱՅՈՑ ՍՐԲՈՑ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԱՑ Տ. ԵՂԻՇԷԻ ԱՐԲԵՊԵՍԿՈՊՈՍԻՆ,
ՊԱՏՐԻԱՐԲԻՆ ՀԱՅՈՑ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍՈՑ Տ. ՇՆՈՐՀՔԱՑ ԱՐԲԵՊԵՍԿՈ-
ՊՈՍԻՆ, ՀԱՄՐՈՒՔԻ ԱՐԲԵՊԵՍԿՈՊՈՍԱՑ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ՎԱՐԳԱՊԵՏԱՑ.
ՔԱՀԱՆԱՑԻՑ ԵՒ ՍԱՐԿԱԽԱԳԱՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ,
ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՒ ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՑ ԵՒ ՊԱՇՏՕՂԵՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑԲ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՍՐԲՈՑ ԵՒ ՍԻՐԵՑԵԱԼ ՀԱՄԱՑ
ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ ՀԱՅՈՑ

Արարիչն Աստուած երբ ժամանակները լրացան, երկիր
առաջից իր Միածինն Որդին, Փրկիչը մեր, որպէսզի սիրոյ եւ
խաղաղութեան իր պատգամը, նոր ուխտով մը վերստին ա-
ւետուի աշխարհին, եւ մարդիկ ապրին ու գործեն սիրով միա-
բան, իբրեւ եղբայրներ հարազատ, իբրեւ հաւասար ու ազատ
գաւակները միեւնոյն երկնային Հօր: Նոր Ուխտի վէմին վրայ,
Քրիստոս եւ իր աշակերտները հիմնեցին Ս. Եկեղեցին, «Զի
յաշտնեսցի անդ իշխանութեանց եւ պետութեանց, որ յեղիկն
են, ի ձեռն Եկեղեցւոյ՝ բազմապատիկ իմաստութիւնն, ի որ
տուծոյ, ըստ յառաջադրութեանցն, զոր արար ի ձեռն Արարչի
րոյ Յիսուսի Քրիստոսի» (Եփես. Գ. 10-11): Իսկ «ամաբաւապիւր»

Բոլոր մարդիկ, որոնք կը դաւանին միեւնոյն Աստուծոյ որպէս Արարիչը ու նախախնամող Հայրը տիեզերքի, որոնք կը դաւանին Գրիգորիոս որպէս մարմին առած խօսքը Աստուծոյ եւ Փրկիչը ազգի մարդկան, որոնք կը դաւանին ի ձօրէ բխեալ Ս. Հոգին որպէս միութեան, անդամներն են Քրիստոսի եկեղեցիին: Բոլոր քրիստոնեաները, իրենց մկրտութեամբ, իրենց հաւատով ու փրկութեան յոյսով, միացած են Քրիստոսի խորհրդաւոր Մարմնոյն մէջ, որ Ս. Եկեղեցին է՝ մէկ, ընդհանրական, առաքելական եւ սուրբ, իբրեւ միակ Գլուխ ունենալով զինքը՝ մեր Տէրը եւ Փրկիչը Յիսուս, ի սկզբանէ, այժմ եւ յաւիտեան:

Քրիստոնէութիւնը իր ետին ունի երկու հազար տարիներու պատմութիւն մը, որու ընթացքին մարդկային պայմանին յատուկ երեւոյթներ ու պատմականօրէն սկիզբ առած ու զարգացած իրադրութիւններ, ծնունդ տուած են մեզի ծանօթ քրիստոնեայ պատմական եկեղեցիներուն, որոնց ամբողջութիւնը կը կազմէ Քրիստոսի Ընդհանրական Եկեղեցին:

Եկեղեցին, իբրեւ աստուածային նախախնամութեան գործ, անշուշտ մէկ է եւ տիեզերական, սակայն այդ աստուածային տնօրինութեան իրազործումը երկրի վրայ զգեցած է եւ կը զգենու արտաքին տարբեր տարազներ, համաձայն ժողովուրդներու հոգեկան դիմագծութեան եւ Աստուծոյ խօսքը ընկալելու եւ ապրելու կերպին, եւ համաձայն պատմական իրադրութեանց եւ աւանդութիւններուն, որոնց մէջ ծնած եւ աճած են եկեղեցիները:

Այս երկու հազար տարիներու ընթացքին, քրիստոնէութիւնը, եկեղեցիները յաճախ կուրծք տուած են արտաքին այլեւ կոծումներու եւ ներքին հակամարտութիւններու եւ պառակտումներու, եւ երբեմն նոյնիսկ թշնամական փոխադարձ գործադուրքիւններու, սակայն, Աստուծոյ ողորմութեամբ, անոնք կարողացած են հասնիլ խաղաղութեան ափին, շարունակելով իրենց սրբազան առաքելութիւնը, ամէն մէկը իրեն սահմանուած հօտին մէջ:

Մեր օրերուն, փառք Ամենակալին, այլեւ չկան ոչ-քրեկամական դրսեւորումներ եկեղեցիներու միջեւ: Այլեւ ոչ ոք չի մտածեր հին վէճերու եւ հակառակութիւններու մասին: Այսօր բոլոր եկեղեցիները, բոլոր քրիստոնեաները կը խօսին փոխադարձ հաճութեան մասին, միութեան մասին:

Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցին, դաւանաբանական հարցերու նկատմամբ իր մտածելակերպով ու բանաձեւումներով թէ եւ կը մնայ անշեղ ու հաստատ իր աւանդական ուղղափառ դիրքերուն վրայ, սակայն ինչպէս անցեալի մէջ, այսօր ալ կ'առաջնորդուի «*Միութեան մէջ խորհուրդ եւ ազատութիւն յերկրայական»* հիմքի ու բարեբաժնի սկզբունքով: Ուրեմն, յոյժ

ցանկալի է, որ խոսքը եկեղեցիներում հետ մենք շարունակենք պահպանել ու մշակել իրաւ քրիստոնէական եղբայրական կապեր, մեր Մայր եկեղեցւոյ եւ մեր լուսաբանի հայրապետներու ոգիով, եկեղեցիներում միջեւ միութիւնը տեսնելով ի Գրիստոս սիրոյ, մէջ, փոխադարձ ճանաչման ու գնահատման մէջ, սերտ գործակցութեան մէջ:

Դաւանաբանական, քրիստոսաբանական կամ այլ խնդիրներ այլեւս արգելիչ չեն եւ ոչ ալ պայման՝ եկեղեցիներում սիրալիր յարաբերութեանց ու եղբայրական գործակցութեանց: Դաւանաբանական դիրքերու վերաբնութեան եւ միակերպումի ճանապարհով միութեան կամ փորձերը տակաւին կանխահաս են: Այսօր նման փորձեր կրնան դուր բանալ նոր վէճերում, նոր անհասկացողութիւններում եւ իրերամերձ դրսեւորումներում: Յիշենք, որ անցեալի մէջ յաճախ, միութեան մասին մարդոց տեսակէտներն են եղած քրիստոնէական ճշմարիտ սիրոյ եւ միութեան ոգին խափանողը:

Վերաբնենք եւ փոփոխել տասնեակ մը եւ ւեւի դարերու հոլովոյթով հաստատուած կանոններ ու դաւանաբանական բանաձեւեր, նուիրագործուած աւանդութիւններ ու ծիսական կերպեր, վստահօրէն շփոթութիւն եւ դժգոհութիւն պիտի յառաջացնէ հաւատացեալ ժողովուրդի գիտակցութեան մէջ, եւ տկարացում սիրոյ եւ հաւատարմութեան՝ դէպի Մայր եկեղեցի, եւ հետեւաբար քրիստոնէական հաւատի տկարացում ժողովուրդի հոգեբանութեան մէջ, ի մասնաւորի ազգային եկեղեցիներում պարագային:

Մեր եկեղեցւոյ ծագման, կազմաւորման ու զարգացման պատմութեան ու աւանդութիւններում եւ մեր ժողովուրդին յատուկ կրօնական ապրումներում դրսեւորման կերպերում մէջ մենք կը գտնենք մեր Ազգային եկեղեցիին քրիստոնէական հարազատութիւնը եւ վաւերականութիւնը:

Ազգի մը բազմադարեան կեանքի փորձով մարմին առած ու կեանքի ձեւ ստացած աւանդութիւնները, հոգեբանութիւնը եւ աստուածաբանական մտածելակերպը շատ աւելի գորտւոր են ու վաւերական, քան տեսական մեկնութիւնները, ինչքան ալ տրամաբանական քուրսն անոնք վերացական մտածումի առջեւ:

Հայ եկեղեցին չի կրնար անտեսել նաեւ իր գոյութեան ու իր առաքելութեան ազգային նկարագիրը: Մասնաւոր ի սփիւռս աշխարհի ցրուած հայ ժողովուրդի համար, Հայ եկեղեցին իր ինքնուրոյն դաւանաբանութեամբ, աւանդութիւններով, ազգային լեզուով ու ծէսերով, իր անկախ ու ժողովրդապետական կազմակերպութեամբ, ազգապահպանման հզօր ազդակ եւ ինքնուշարժապետութեան ամուր վառան կը հանդիսանայ այսօր, երբ մեր ժողովուրդի աւելի քան կէսը եւ մեր նախնապետական պատ-

մական Աթոռներու չորսէն երեքը կը գտնուին Մայր Հայրենիքի ոստիաններէն դուրս:

Հետեւաբար, եկեղեցիներու միութիւնը Մենք կ'ըզմանք իրականացած տեսնել հաւատալով, թէ Քրիստոսով եւ Ս. Աւետարանով մէկ է եկեղեցին, եւ թէ պատմական ազգային եկեղեցիներու գոյութիւնը, այնպէս ինչպէս անոնք կան այսօր, չի հակասեր եւ չի ժխտեր Քրիստոսով մէկութիւնը Ընդհանրական եկեղեցին:

Մեր օրերուն, եկեղեցիներու միութեան գաղափարը եւ առաջադրանքը պէտք է բանաձեւել իբրեւ միութիւն մը Քրիստոսի սիրոյն մէջ, եղբայրական յարաբերութեանց մշակումով ու սերտ գործակցութեամբ, փոխադարձ հանդուրժողութեան, յարգանքի ու հաւատարմութեան պայմաններու մէջ, ամէն եկեղեցի պահելով իր դաւանաբանական մտածելակերպը, իր աւանդութիւնները եւ իր ինքնագլուխ անկախ ղեկավարութիւնը:

Եկեղեցիներու միութեան գաղափարը, մեր դարաշրջանին համար, օգտակար ձեւով եւ բաւարար չափով իրագործուած է եկեղեցիներու Համաշխարհային հորիւրդի շարժման հիմնական սկզբունքներով, որոնք բանաձեւուեցան 1961-ին, Գեղիքի համագումարին: Ամէնքս հոգեպէս միութեամբ ըլլալու ենք, եթէ աշխարհի բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցիները, առանց խտրութեան, անկեղծօրէն միանան եւ հաւասար հեղինակութեամբ եղբայրաբար գործակցին, մեր օրերուն՝ քրիստոնեայ եկեղեցիները եւ հասայն մարդկութիւնը յուզող կենսական հարցերու լուծման նախապահին: Եթէ մեր սերունդը այդ իրականացնէ, արդէն պատմական մեծ յաջողութիւն մը արձանագրած պիտի ըլլայ Քրիստոսի մի եւ Ընդհանրական Ս. Եկեղեցին:

Եւ Մենք տակաւին կը հաւատանք, թէ պատմական եկեղեցիներու միջեւ գոյութիւն ունեցող աստուածաբանական մտածելակերպի, վարդապետական մեկնաբանութեանց, պատմական աւանդութեանց եւ ծիսական ձեւերու բոլոր այն տարբերութիւնները, որոնք անցեալի մէջ հանդիսացած են պատճառներ հակամարտութեանց ու թշնամութեանց, մեր օրերու կեանքի պայմաններու տակ, մեր արդիական մտայնութեան ու հոգեբանութեան մէջ, ուրկէ չհացած են եւ պէտք է չհաճան այլեւս մոլեռանդութիւնը եւ անհանդուրժող ոգին, բոլոր այդ տարբերութիւնները ու անոնց պահպանումը պէտք է նկատուին անհասկացողութեանց եւ իրերամերժութեանց պատճառներ, այլ ընդհակառակը, գանձնք պէտք է նկատել մերձեցման եւ փոխադարձ զնահատութեան ազդակներ, որովհետեւ անոնք բոլորը, դարերու հոլովոյթով, քիւրեղացումներն են եկեղեցական ներշնչուած հայրերու եւ հաւատաւոր ժողովուրդներու վաւերական քրիստոնէական ապրումներուն եւ ստեղծարար նիւթերուն: Այդ բոլորի անփոփոխ եւ անայլայլ պահպանումով, Քրիստոսի եկեղեցին կը գառնայ առաւել ամբողջական, առաւել հարուստ եւ առաւել գե-

զահիւս, վասնզի անոնք արտայայտութիւններն են աստուածային յայտնութիւններուն եւ նշմարտութիւններուն, աշխարհի բրիստոնեայ ժողովուրդներու բազմադարեան կրօնական փառսնով առարկայացած:

Բոլոր պատմական եկեղեցիներու իմացութեան, ներշնչումի եւ ապրումի բիրեղացած, առարկայացած այդ արտայայտութիւնները կը կազմեն այն համաբրիստոնեական, տիեզերական գանձարանը, որ իր ամբողջութեամբ միայն, իր այլազանութեամբ ու բազմեղանցութեամբ, նոյնիսկ երբեմն իր հակասութիւններով, կ'արտացոլէ լիութեամբ տիեզերքը Աստուծոյ խօսքին եւ կը ճառագայթէ փառքը Բրիստոսին, մտածումի տարբեր ձևերով, զգացումի տարբեր երանգներով, տարբեր լեզուներով, տարբեր դաշնաւորումներով:

Պատմականօրէն զարգացած ամէն Բրիստոնեական եկեղեցի իր սուրբերով, իր դաւանութեամբ, իր աւանդութիւններով, իր գրականութեամբ եւ իր արուեստով, ուրոյն եւ անկրկնելի ապրող յուշարձան մըն է, վաւերական վկայութիւն մըն է՝ *«Վասն մեծի փառացն Աստուծոյ»*:

Պէտք է սրբութեամբ պահել, պահպանել զանոնք ամբողջ, անխառն ու անայլայլ, առանց յովտ մը իսկ աւելցնելու կամ պակսեցնելու: Պէտք է ազատացնել, պէտք է տկարացնել, պէտք է գունագերծել Բրիստոսի եկեղեցին:

Ինչքան իրաւ աւետարանական հոգի կայ, ինչքան մարդկային նշմարտութիւն եւ ինչքան ողջմտութիւն՝ մեր երանաշնորհ երիմեան Հայրիկի բոլորիս ծանօթ այն պարզ ու վնիստ պատկերին մէջ, որով բրիստոնեական եկեղեցիները կը նմանցնէր մեծ ծաղկեփունջի մը, ուր ամէն մէկ ծաղիկ իր ուրոյն գոյնը ունի, իր ուրոյն երանգը եւ իր ուրոյն բոյրը, բոլորը մէկտեղուած Բրիստոսի սիրոյ կապով:

Այսօր, եթէ կայ բան մը, որ մենք՝ բրիստոնեաներս եւ աշխարհի եկեղեցիները պէտք է իրօք փնտռենք՝ այդ Բրիստոսի սէրն է:

Ազօթեմք, որ Տէրը իր սիրոյ տիեզերքէն լոյս իջեցնէ մեր հոգիներէն ներս, ու շողացնէ զայն մեր կեանքին ու մեր մեռաց գործերուն մէջ, որպէսզի բոլորս, աշխարհի բոլոր բրիստոնեաներս, սորվինք ընթանալ նշմարիտ սիրոյ, խաղաղութեան եւ եղբայրական գործակցութեան ճանապարհէն. *«Զի սէր յԱստուծոյ է»* եւ *«Աստուած սէր է»* (Ա. Յովհ. Դ. 7, 9):

Այս սիրոյ շունչով, Յիսուս եւ իր առաքեալները եկեղեցին հիմնեցին: Այս սիրոյ շունչով միայն բրիստոնեաները, եկեղեցիները բոլոր կը միանան Բրիստոսի մէկ եւ Հնդկամարական եկեղեցիին մէջ:

Այս սիրոյ շունչով, եկեղեցիներ ու հաւատացեալներ այսուհետեւ ոչ են «օտարք եւ պանդուխտք, այլ քաղաքակիցք սրբոց եւ ընտանիք Աստուծոյ, շինեալք ի վերայ հիման առաքելոց եւ մարգարէից, որոյ է գլուխ անկեանն Քրիստոս Յիսուս» (Եփես. Բ. 19-20) :

Այն Մեր հայրապետական կոնդակով, կը խորհիմք կառոցացանք արտայայտիչը ըլլալ եւ յստակել Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ եւ հայ հաւատացեալ ժողովուրդի զգացումը, եկեղեցիներու ցանկալի միութեան գաղափարին վերաբերեալ, որով եւ կը յորդորենք եւ կը հրաւիրենք զձեզ, սիրելի՛ք Մեր, բանիւ եւ գործով ընթանալ մեր լուսաբնակ մախնեաց մեզի աւանդ թողած համապարհէն, անշեղ ու անսասան պահելով մեր Առաքելական ու Ազգային Ս. Եկեղեցին, եւ անկեղծօրէն, խնդութեամբ գործել, իրականացած տեսնելու համար բոլոր քրիստոնէայ եկեղեցիներու միութիւնն ու եղբայրութիւնը Քրիստոսի կեանքար սիրով :

«Յիշեցէք զառաջնորդս ձեր որ խօսեցան ձեզ զբանն Աստուծոյ. հայեցեալք յես զնացից նոցա՝ նմանողք եղբերուհւոստոցն» (Եբբ. ԺԳ. 7) :

Սէ՛ր եւ խաղաղութի՛ւն եւ միութի՛ւն եկեղեցեաց քրիստոնէից :

Սէ՛ր եւ խաղաղութի՛ւն եւ միութի՛ւն Հայաստանեայց եկեղեցւոյս, այժմ եւ յաւիտեան :

Ողորմութիւն Աստուծոյ եւ շնորհք Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եղիցին ընդ ձեզ :

Ամէն :

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Տուաւ կոնդակս ի 4-ձ յունիսի

1965 Փրկչական ամի,

եւ ի տունարիս Հայոց ՌեճԳ,

ի մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի